

repleta est malis anima mea, et vita mea inferno approxinavit. Estimatus sum cum descendebus in lacum, factus sum sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber. Sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorum non es memor amplius, et ipsi de manu tua repulsi sunt. Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebris, et in umbrā mortis. Super me confirmatus est furor tuus, et omnes fluctus tuos induxisti super me. Longè fecisti notos meos à me, posuerunt me abominationem sibi. Traditus sum, et non egrediebar, oculi mei languerunt pro inopia. Clamavi ad te, Domine, tota die, expandi ad te manus meas.... Ut quid, Domine, repelitis orationem meam, avertis faciem tuam à me? Pauper sum ego, et in laboribus, à juventute mea, exaltatus, autem humiliatus sum et conturbatus. In me transierunt irae tue, et terrores tui conturbaverunt me. Circumdederunt me sicut aqua tota die, circumdederunt me simili. Elongasti à me cancum et proximum et notos meos à misericordia.

Psalm. 141, v. 4 et seq.: Voc mea ad Dominum meum clamavi, vox mea ad Dominum deprecatus sum. Effundo in conspectu ejus orationem meam tribulationem meam ante ipsum prouinxi, in deficiendo ex me spiritum meum, et si cognoscit semitas meas. Enī viā hāc quam ambulabam, obsonderunt laqueum meum. Considerabam ad dexteram, et videbam, et non erat qui cognoscet me. Periret fuga à me, et non est qui requirat animam meam. Clamavi ad te, Domine, dixi: Tu es spes mea, portio mea in terra viventium. Intende ad deprecationem meam, quia humiliatus sum nimis. Libera me à persecutis me, quia confortati sunt super me. Educ de custodia animam meam ad confundendum nomini tuo, me expectant justi, donec retrubuis mīhi.

Thren. c. 3, v. 18: Et dixi: Periit finis meus et spes mea à Domino.

Thren. c. 5, v. 55, 66: Invocavi nomen tuum, Domine, de lacu novissimo. Vocem meam audisti, ne avertas aures tuas à singulū meo et clamoribus.

Matth. c. 27, v. 46 et seq.: Et circa horam nonam clamari Jesus voce magna, dicens: Eli, Eli, lamma subacthani? hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidam autem illi stantes, et audientes dicebant: Eliam vocat iste. Et continuo currus unus ex eis acceptum spongiam impluit aceto, et imposuit arundini, et dabant ei bibere.

Marc. c. 15, v. 28 et seq.: Postea sciens Jesus, quia consummata sunt, ut consummaret Scripturam, dixit: Sitio. Vas ergo erat positum aceto plenum. Ili autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponens, obtulerunt ei ipsis. Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit: Consummatum est.

Luc. c. 23, v. 46: Et clamans vox magna Jesus ait: Pater, in manus tuas commendō spiritum meum... Et hac dies exspiravit.

Hebr. c. 3, v. 7: Qui in diebus carnis sue, preces supplicationes ad eum, qui possit illum salutem facere à morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia.

CAPUT XXXV.

IESU FEL ET ACETUM PROPHANTUR.

Psalm. 68, v. 22: Et dedecunt in escam meam fel, et in siti mei potercent me acto.

Thren. c. 5, v. 5 et seq.: Adiicavit in gyro meo, et circumdedit me felis et labore, in tenebris collectus et conturbatus. In me transierunt irae tue, et terrores tui conturbaverunt me. Circumdederunt me sicut aqua tota die, circumdederunt me simili. Elongasti à me cancum et transgressionis mea, obsonisti et fellis.

Matth. c. 27, v. 34, 48: Et dedecunt ei vinum bibere cum felis mixtum: et clavis quatasset, notui bibere.... Et continuo currus unus ex eis, acceptum spongiam impluit aceto, et imposuit arundini, et dabant ei bibere.

Marc. c. 15, v. 25, 26: Et dabant ei myrrahum vinum, et non accipit. Currens autem unus, et implesia spongiam aceto, circumponens calamo, potum dabant ei.

Luc. c. 23, v. 56: Illudebant autem ei milites accedentes, et acutum offerebant ei.

Joan. c. 19, v. 28 et seq.: Postea sciens Jesus, quia consummata sunt, ut consummaret Scripturam, dixit: Sitio. Vas ergo erat positum aceto plenum. Ili autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponens, obtulerunt ei ipsis. Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit: Consummatum est.

** Ex omnibus oraculis que in veteri Testamento a Deo per Prophetas edita sunt, præcipua ea ad fidem faciendum utilitatem esse constat, quia res futuras, non per ambages circuitionesque, sed nude et aperte praedicunt. Talo est, quod existat in sexagesimi octavo Psalmi communate vicesimo secundo, in quo queritur Christus silenti sibi propinquatum fuisse fel et acetum. Id queri Christum ait; nam ex scriptorum Veteris Testamenti consensu, et ex Aben Ezra suffragio claram est preminutia illius fuisse Christi mysteria. Tum que datur Evangelistarum et Apostolorum testificaciones, manifestè evincunt in Jesu eadem haec ad eventum pervenisse. Iure igitur inhumaniam et amaram propinquationem ad eum quaque referimus, quam in ipsius historia Evangelista disertè commemorant. Ut enim obliquè et *accidit* Davidem referri ista possunt (quod protieci non negamus, cum communiter Judeo adago locutionem hanc tritam fuisse sciamus), tam oppositè tamen, tamque apèt hunc Christi easim exprimunt, ut non temere, nec humiliter contigisse putandum sit. Notabile est quod legitur in Misdrach Ruth, sermonem nempe istum Booz ad Ruth, cap. 3, v. 14: Quando hora vescenti fuerit, veni huc, et comedere panem, et intinge buccellam tuam in aco-*

*to, futurorum Messiae casuum symbola continere, ac verha quidem ista: Veni *hic*, id sibi velle: Veni ad regnum; panem deinde *illum*, panem esse regni; distinctum verò officie, in acetum, Messia contumelias et tormenta notare. Igmar cùm totu Psalmo 68 huic locationes, unde colligas unum aliquem hominem non plures signari, coquimodo sunt iste: Laboravi clamans, rauca facta sunt fauces meae; defeccrunt oculi mei, dum spero in Deum meum. Multiplicata sunt super capitula capitula mei, qui oderunt me gratis. Deinde: Operari confusa faciem meam; extraneus factus sum fratribus meis, et peregrinus filius matris meae.*

Iudians, quod feliciter imitatus ipse laudari meruit. David quoque, quā varia sapere res in unum Psalmum congerit! Addē multas inesse Psalmū 68 huic locationes, unde colligas unum aliquem hominem non plures signari, coquimodo sunt iste: Laboravi clamans, rauca facta sunt fauces meae; defeccrunt oculi mei, dum spero in Deum meum. Multiplicata sunt super capitula capitula mei, qui oderunt me gratis. Deinde: Operari confusa faciem meam; extraneus factus sum fratribus meis, et peregrinus filius matris meae. Et postea: Et posse vestimentum meum cilicium.... Adversus me loquebant, qui sedebant in porti. Tam a populo cum secesserunt et distinguunt ista: Non confundantur super me qui querant te, Deus Israel. Et mox: Extraneus factus sum fratribus meis, et peregrinus filius matris meae, Rursum: Vident pauperes, et latenter, querite Deum, et vivet anima vestra

** Oppugnando quoque nostra interpretationis an-
tem ista suppedant: Et dedecunt in escam meam fel; cum Mattheus filius potui datu meminerit, non esui. Unde factum suscipitur Bellarmine in hunc Psalmum, ut Mattheus Prophatarum predictiones referre solitus, hanc pretermiserit. Itaque haec traducit ad allegorianum, quod ibidem causam jam antea fecerat Augustinus. Respondeo primū, eliamis hāc parte nutaret praedicti fides, at alteram certè integrum manere: Et in siti mei potercent me acto. Aio deinde, esce nomine, Hebrei 13, intelligi omne esculentum et potulentum quod ad corpus alienum sumitur. *Sorsa* dicuntur, non solū quoniam simul capint, sed et qui simul potant. *Sorsa*; itidem, et compotores rectè dicas, non solū qui simul habunt, sed et qui una edunt. Combinabiles illos epicureos, Ciceroni memoratos (epist. ad famili. lib. 9), qui putat vimini tantum bibisse simul, cibos nequam attigisse? Dicit Alcman, *Tevs* *tertius* *tertius* *tertius*, *Deos* *nectar* *edere*. Cum at ergo Propheta inimicos suis feles escam usus aspergisse, id sibi vult, ea quae sibi ad alimoniam et refactionem corporis parata erant, noxiis suciis infecta fuisse ab adversariis. Valeant igitur morosi illi argutores, et inepti *tertios*.*

CAPUT XXXVI.

MORS JESU.

Psalm. 17, v. 5 et seq.: Circumdederunt me dolores, et torrentes iniuriantis conturbaverunt me. Dolores inferni circumdederunt me: provocaverunt me laqueos mortis. In tribulatione meā invocasti Dominum, et ad Deum meum clamavi.

Psalm. 21, v. 15 et seq.: Sicut aqua effusus sum, et dispersa sum omnia ossa mea. Factum est cor meum tamquam cera liquefons in medio ventris mei. Arisit lanquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsi facibus meis, et in pulvrem mortis deduxisti me; quotiens circumdederunt me canes multi; concilium malignantium obediit me. Fodérunt manus meas et pedes meos, dimicaverunt omnia ossa mea; ipsi verò consideraverunt et insperaverunt me: diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt system.

Psalm. 34, v. 7 et seq.: Quoniam gratis absconde-

runt mihi interitum laquei sui, superacanæ exprobaverunt animam meam.... Domine, quando respicies? restitu animam meam à malignitate eorum, à leonibus unicani meam. Confitebor tibi in Ecclesiâ magnâ: te populo gravi laudabo te.

Psalm. 87, v. 4 et seq.: Quia repleta est malis anima mea, et vita mea inferno appropiavuit. Aestimatus sum cum descendantibus in lacum; factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. Sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorū non es memor amplius, et ipsa de manu tua repulsi sunt. Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebris, et in umbra mortis.

Psalm. 88, v. 50 et seq.: Tu verò repulisti et despaxisti; distulisti Christum tuum; exercisti testamentum servi tui; profundi in terrâ sanctuarium ejus, destruxisti omnes sepes ejus, posuisti firmamentum ejus formidinem. Diripiuerunt eum omnes transuentus viam, factus est opprobrium viciniis suis. Exaltasti dexteram deprimentium cum; testificasti omnes inimicos ejus; avortisti adiutorios gladii ejus, et non es auxilius ei in bello. Destruxisti eum ab emundatione, et sedens eum in terram collisiisti. Minorasti dies temporis ejus; operasti eum confusione.

Psalm. c. 2, v. 18 et seq.: Si enim est verus Filius Dei, suscipiet eum, et liberabit eum de manib[us] contrariiorum. Contumeliam et tormento interrogemus eum, ut sciamus reverentiam ejus, et probemus patientiam illius. Morte turpissemus condemnemus eum.

Isa. c. 55, v. 7 et seq.: Sicut oris ad occisionem datur, et quasi agnus coram tendente se obmutescit, et non aperit os suum. De angustia et de iudicio sublatissima est; generationem ejus quis evanesceret? quia abscessus est de terra viventium; propter secundus populi met percussi eum. Et auiti iniros pro sepiurâ, et divitem pro morte sibi, sed quod iniquitatem non fecerit, neque dolor fuerit in ore ejus. Et Dominus voluit contare eum in infinitate; si posuerit pro peccato animam suam, videbit semet longaventur.... Ideo dispersit ei plurimos, et fortius dividit spatha; pro eo quid tradidit in mortem animam suam.

Jerom. c. 11, v. 10: Ei ego quasi agnus mansuetus, qui portauit ad victimam, et non cognovi quia cogitaverunt super me consilia, dicentes: Mittamus signum in panem eum, et eradicamus eum de terra viventium, et non enim sibi non memineretur amplius.

Thren. c. 5, v. 6, 43, 55: In tenebris collocavit me, quasi mortua sempiterna.... Operatus in furore, et percossest nos; occidisti, nec perceristi.... Leposa est in lacum vita mea, et posuerunt lapidem super me.

Dan. c. 9, v. 26: Et post hebdomades sexaginta dies occidetur Christus.

Zach. c. 12, v. 10: Et effundam super dominum David et super habitatores Jerusalem, Spiritum gratiae et precum: et aspiciet ad me quem conficerunt; et planget eum plenaria quasi super indigenum; et dolent super eum, ut dolor solet in morte primogeniti.

Zach. c. 15, v. 6, 7: Et dicetur ei: Quid sunt plagata in medio manum tuarum? et dicet: His plagatis eum in domo eorum quid diligebant me. Framea, excusare

super Pastorem meum, et super virum cohererentem mihi, dicit Dominus exercituum; percutere pastorem, et dispergenter oves

Math. c. 16, v. 21: Exinde caput Jesus ostendere discipulis suis, quia aporteret eum ire Jerosolymam, et multa pati à senioribus, et scribis, et principibus sacerdotum, et occidat. Et Matth. c. 17, v. 22; et c. 20, v. 18, 19. Marc. c. 8, v. 51; et c. 9, v. 50; et c. 10, v. 54. Luc. c. 9, v. 22; et c. 18, v. 35.

Math. c. 27, v. 50: Iesu autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum. Et Marc. c. 15, v. 57. Luc. c. 25, v. 46. Joan. c. 19, v. 50.

Act. c. 2, v. 22, 23. Viri Israelitæ, audite verba hoc: Iesum Nazarenum, virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus, et prodigiis, et signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sic et vos scitis; hunc definitio consilio et prescience tradidit, per manus iniquorum affligentes interemisti.

Act. c. 3, v. 15 et seq.: Deus Abraham, et Deus Isaiae, et Deus Jacob, Deus patrum nostrorum glorificavit filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis, et negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti. Vos autem Sanctum et Justum negastis, et petitis virum homicidiam donari vobis; audierat verò vita interficisti.

Act. c. 5, v. 30: Deus patrum nostrorum suscitavit Iesum, quem vos interemisis suspendentes in ligno. Et Act. c. 10, v. 59.

Act. c. 7, v. 52: Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? et occidunt eos qui preambularent de adventu Justi, cuius vos nunc proditores et homicidae fuistis.

Act. c. 8, v. 50 et seq.: Accurrrens autem Philippus, audiuit enim legem Isaiam Prophetam et dixi: Putane intelligis quæ legis? Qui ait: Et quonodo possuan si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum, ut ascendere et sedetur secum. Locus autem Scripturæ quem legebat era sit: Tanguam ovis ad occisionem ducet est, et sicut agnus coram tendente se, sine voce, sic non aperit os suum. In humiliitate judicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis evanesceret? quoniam tollerat de terra vita ejus. Respondens autem eumiusculus Philippi dicit: Obsecro te, quod pro Dipteta dicti hoc? de se, an de alio aliquo? Aperiens autem Philippus os suum, et incipiens à Scripturâ istâ, evanegavit illi Jesum.

Act. c. 13, v. 27 et seq.: Qui enim habitabant Jerusalem, et principes ejus, hinc ignorantes, et voces Prophetarum, quo per omne sabbatum leguntur, judicantes implevenerunt; et nullam causam moris invententes in eo, peterunt a Pilato ut interficerent eum. Cangue consummasset omnia quo de eo scripta erant, deponebentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento.

Rom. c. 5, v. 10: Si enim cum iniunctis essentem, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus; multo maiis reconciliari, salvi erimus in viâ ipsius.

Rom. c. 6, v. 5, 4: An ignoratis, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius bapti-

sati sumus? conseputi enim sumus cum illo per baptismum in mortem.

Philip. c. 3, v. 8: Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

1 Thess. c. 2, v. 14, 15: Vos enim imitatores facti esis, fratres, Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Iudeâ in Christo Iesu, quæ eadem passi estis et vos à contribubus vestris, sicut et ipsi à Judeis, qui et Dominum occiderunt Iesum et Prophetas, et nos persecuti sunt.

Hebr. c. 2, v. 14, 15: Eum autem, qui modico quam Angelis minoratus est, videmus Iesum, propter passionem mortis gloriâ et honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. Decebat enim eum propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam induxit, auctorem salutis eorum per passionem consummare.... Quia ergo pueri communicaverunt carnem, et sanguinem, et ipse similiter particeps eisdem, ut per mortem destrueret cum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum, et liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant seruatis.

Jac. c. 5, v. 6: Addixisti et occidisti Justum et non restituisti robis.

Apol. c. 3, v. 6 et seq.: Et vidi, et ecce in medio throni, et quantum animalium, et in medio seculorum, Agnum stantem tangunt occisum habentem cornua septem... et contabunt canticum novum, dicentes: Dignus es, Domine, accipere librum, et aperte signacula ejus: quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo.... Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virutem.

Apol. c. 15, v. 8: Quorum non sunt scripta nomina in libro Vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi.

* Non verbis solim aut scriptis, sed typis etiam ac symbolis predictis Christi Iesu mors est. Cojusmodi fuit aries ab Abraham pro filio Ioseco immolatus, paschalis Agnus, hinc emissarius, quorum comparationem cum Christo infra instituimus. Addemus hinc et vacan rufam, ex ejus cineribus aqua expiationis fiebat, juxta ritum capitio decimo Nomerorum traditum. Ac primum color illae rufus, peccatum satiavit, auctore Isaiæ: Si fuerint peccata vestra ut coecinum, quasi nisi denabuntur; et si fuerint rubra quasi veriuscula, velut lana alba erunt. Iesum autem peccata hominum portasse docet noster Parallelus. Labis expers esse jubet vacca; Jesus sanctus, innocens, impollutus esse dicatur in Epistola ad Hebreos: Agnus immaculatus et incontaminatus in prima Petri Epistola, Agnus esse debet vacca: velteri legi jugum excusit Christus Jesus, eique non subdixit. Extra castra immolabatur vacca, in conspicuis omnibus: Quorum enim animalium inferior singulis pro vecato in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra. Propter quod et Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Excusans igitur ad eum extra castra, impropter ejus portantes. Verba sunt è decimo tertio capite Epistola ad Hebreos. Immolacionis hujus minister designatur Eleazarus, sacerdos alter à summo

pontifice; Capha: principis sacerdotum iussu captus est Jesus, eodemque quassatore et judice morti addiccius. Typus autem veri et primarii sacerdotis Christi Iesu fuit summus Judeorum pontifex, ac velut secundarius sacerdos. Quoniamrem ~~symbolicus~~ dicitur ab Origene: Postquam, inquit, venit versus Pontifex, pontifex symbolicus esse desit. Eusebius admiratum et simulatum, non verum Christum et pontificem, celestis Christi et pontificis figuram appellat. Inbet Lazarus digitum in vacca rufe sanguinem intingere, et septes tabernaculi fores aspergere; et ex crenatis demum cineribus aquam expiations conficeret, quæ impurites abuaserunt: auctor Epistole ad Hebreos, c. 9: Si cal sanguis hircorum ettauorum, et enim virtus aspersus inquinatus sanctificat ad emundationem carnis, quoniam magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortis, id est, diabolum, et liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant seruatis.

2° Atius præterea ac valde illustris mors Christi Jesu typus in summa Hebreorum sacerdotis morte positus fuit. Assignatae erant certe quadam urbes ex prescripto Mosis, in quas tutum habebat receptum, qui non voluntariam neque ex destinitate, sed formaliter cedem per perpetrasset; qui qui configissent, tandem illi tolerant exilium, quoad summus pontifex obiisset. Quæ sic intelligenda sunt: quicunque se noxiis oligaverint, tandem colesti patria carcer, quæ mors Christi Jesu percepient fructum, ejusque beneficio patrie sue sint restituti. Non id omnino fugit Philonen Judæum, qui in libro de Exiliis disserens de hac lege Mosis sacerdotem illum, non hominem intelligentem esse ait, sed Verbum Dei, Patre Deo, matre Sapientia progenitum: Dicimus enim, inquit, summum Pontificem, non hominem esse, sed Verbum Dei, omnium non spontaneum solum, sed et involuntariarum noxarum expers... patrem quidem habentem Deum, qui et omnium pater est, matrem verò Sapientiam. Reliquam legis partem aliò deterotor.

3° Non sine observatione prætermittendum est, quod libro quarto operis sui referit Galatinus, ex R. Simeone beno Johai, magna antiquitatib[us] et eximis inter suos autoritatis magistro, editissime lubricatibus percelerbi. Hic Osee inducit hominum peccata defensent, quorum gratia Filium suum corpore humano induit Deus esse missum; homines verò adversus salutari ipsius præcepta contumaces letho eum essent daturi. Gravior etiam est Josephi autoritas, qui et Christi Jesu mortem et mors genus, in lib. Antiq. 48, c. 4, retulit. Quæ fatentes tanti nominis doctores ministrorum Rabbinorum turbe possimus opponere. Neque desunt inter illos, qui propter supplicio affectum Jesum, Iudaos male mulctatos, cladi bus affectos, in omnes terras dissipatos, et missicam legem abrogatam fuisse fateantur.

4° Ethnicis verò stupendo miraculo Christi Jesu

significata mors est, quod in libello de desitis Oraculis Plutarachus refert. Id quāquam à vulgo scriptorum tritum est, minimū tamen ab admirabilitate rei p̄gebit hic adscribere. Cū in Italian tenderet Thamus Ἀgyptius, nūvis rector, jāmque Echinadas praternavigaret, subito remisit venus, et ad Paxas insulas auditā vox est, qua Thamus appellaret, jubereque ipsum, simul ac appulisset ad portum Peloēm, clamare magnum Panū esse mortuum; paruit Thamus, eaque, quam jūssu fuerat, voce edita, ejulatus auditi sunt, quasi Panos oblitum mirantūs et gementium. Vectores Romanū delati portentum vulgarēt. Peruenit illud at Tiberiu Caesar, qui et a Thamo ipso de re gestā certior factus, hominū eruditōrum sententiam super ea exquisivit. Narrat id apud Plutarchū Amīlancū rhetor, ut sibi a Patre Epiphore rei teste tradidit. Atqui id convenit in tempus mortis Christi Jesu, qui verus Pan est, rerum omnium parentes, ac nature totius auctor, quam Panos symbolo mythologī signatum voluerunt.

CAPUT CXXXVII.

CRURA JESU, PERINTE UT LATRONIBUS CRUCI ITIDEM
SUFFIXORUM, NON FRANGENTUR.

Exod. c. 12, v. 45 et seq. : Dixit Dominus ad Moysen et Aaron : Huc est religio Phase... In una domo comedetur, nec effriteris de carnis eius foras, nec os illius confringatis.

Nun. c. 9, v. 9 et seq. : Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Lognere filii Israhel : Homo qui fuerit immundus super animā, sine in sūa proua in gente vestra, faciat Phase Domino. In mense secundo, quartā decimā die mensis ad vesperam, cum azymis et tactu agrestibus comedet illud; non reliquias ex quippanis usque manū, et os ejus non confringat; omnem ritum Phase observabunt.

Joan. c. 19, v. 51 et seq. : Iudei ergo (quoniam Passarebā erat) ut non remanerent in cruce corpora sebato (erat enim magnus dies illi sabbathi) rogarerunt Pilatum ut frangerentur coram curia, et tollerentur. Venerant ergo militēs; et primi quidē frangerunt curia, et alterius qui crucifixus est cum eo. Ad Jesus autem cīm venissent, ut viderent eum jam mortuum, non frangerent ejus curia... Facta sunt enim hæc, ut Scriptura impleretur : Os non communies ex eo.

CAPUT CXXXVIII.

LATUS JESU PERFODITUR.

Zach. c. 10, v. 12 : Et effundant super dominum David, et super habitatores Jerusalēm, Spiritum gratiae et precum, et aspiciens ad me quem conficerunt; et plangent eum planctu quasi super unigenitum; et dolent superbū eum, ut dolori solet in morte primogeniti.

Joan. c. 19, v. 35 et seq. : Ad Jesus autem cīm venissent, ut viderent eum jam mortuum non frangerent ejus curia; sed unus militā lanceā latus ejus aperuit, et continuo exiit sanguis et aqua.... Facta sunt enim hæc ut

Scriptura impletetur : Os non communies ex eo. Et iterum alia Scriptura dicit : Videbunt in quem transfixerunt.

Apoc. c. 4, v. 7 : Ecce venit cum nubibus, et indebit eum omnis oculus, et qui cum pupugerunt; planget se super eum omnes tribus terræ.

CAPUT CXXXIX.

JESU CORPUS POLLIENT ET SEPULCENT JOSEPH ET
NICODEMUS.

Isa. c. 53, v. 9 : Et dabit impios pro sepulturā, et dñe morte suā.

Math. c. 27, v. 57 et seq. : Cum autem serō factum esset, venit quidam homo dives ab Arimatheā, nomine Joseph, et qui ipse discipulus erat Jesu; hic accessit ad Pilatum, et petit corpus Jesu. Tunc Pilatus justus reddi corpus, et accepto corpore, Joseph involvit illud in sindone mundā, et posuit illud in monumento suo novo, quod excidebat in petra. Et Marc. c. 15, v. 42 et seq. Luc. c. 23, v. 50 et seq.

Joan. c. 19, v. 58 et seq. : Post hoc autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimatheā (cō quid esset discipulus Jesu, occulitus autem propter mortuū Iudaeorum) ut tolles corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, et tui corpus Jesu. Venit autem et Nicodemus, qui venerat ad Jesum nocta primum, ferens mixtūram myrrā et aloë quasi libras centum. Acciperent ergo corpus Jesu, et ligaverunt illud finteis cum aromatibus, sicut nos est Iudeis sepelire.

Quam hæc ex Isaīa vaticinatione damus, obscurissima semper ab interpretibus habita est. Mīhi simplex illa et nativa videtur exppositio, quam et hebreica facile admittunt : Et posuit cum impiis sepulcrum ejus, et cum divite monumentum ipsius. Vel, in mortibus ipsius. Jam clarissima sententia est : Mortem eo loco passus est Christus Iesus, quo afflictorum sepulcrum suppliū, illiciebat idem quod illi sepulcrum erat habitorum; at in Josephi Arimatheā, hominis dividi conditorum, ipsius atque Nicodemī viri optimatis manibus corpus ejus illatum est. Egregiū hæc convenientiū verbi Isaiae. Interpretationem istam secutus sum Munsterus, Clarus Vatablus, et recentiorū magna pars.

CAPUT CXL.

JESU SEPULCRUM.

Isa. c. 11, v. 10 : In die illā radix Jesse, qui stat in signū populi, ipsius gentes deprecauerunt, et erit sepulcrum ejus gloriōsum.

Isa. c. 53, v. 9 : Et dabit impios pro sepulturā, et dñem pro morte suā, cō quid iniuritatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore ejus.

Thren. c. 5, v. 33 : Laysa est in lacum vita mea, et posuerunt eum super me.

Math. c. 27, v. 59, 60 : Et accepto corpore, Joseph involuit illud in sindone mundā, et posuit illud in monumento suo novo, quod excidebat in petra. Et Marc. c. 15, v. 46. Luc. c. 23, v. 52, 53. Joan. c. 19, v. 41, 42. Cyrillus Hierosolymitanus, Catech. 44 : Et dñe

juxta eamēd Scripturā connexionē dicit : Proprietā expecta me, dicit Dominus, in diem resurrectionis meas in martyrium. Vides et locum, in quo redit ad vitam, Propheta pronovisit, qui martyris nomen erat habitus. Quinam enim ratione locus illē Golgotha et Resurrectionis non appellatur Ecclesia, pro more reliquarum Ecclesiarum, sed Martyrium? At fortis propter Prophetam, qui dixit : In diem resurrectionis meas in martyrium. — Et Eusebius, de Vita Constantini lib. 5, cap. 29, et lib. 4, cap. 40, 43, 46, 47; Athanasius in Apologetic., Hieronymus in Chronico, et ali.

Hoc Sophonie predictum sic representavit Illeironymus, suū in hebreicis preceptoris Iudei auctoritate secutus : « Quapropter excepta me, dicit Dominus, in die resurrectionis mea in futurū. » Exemplar hebreicum habet, וְלֹא, quod universus recipit expositionem. Quidam vertit, ad spolium; aliū, in futurū; Jonathan, ad iudicandum. At Septuaginta, in martyrium. Ita Aquila et Theodotion, et Symmachus, teste Hieronymo; ita Syrus et Arabs; ita Cyrilicus uterque, et Theodoreus. Atqui his verbis eximia inest prædilectio augusti illius et magnifici templi, quod a Constantino imperatore ad sepulcrum Christi, in monte Golgotha excitatum est, et martyrium dictum; uti fūs narrat Eusebius in libro de Vita Constantini. Porro probabant ad Christum que communī huius apophthegmā subnexa sunt; unde existinare licet non temere nos facere, si in eamēd sententiam hoc quoque conferamus.

CAPUT CXLI.

JESUS DESCENDIT AD INFEROS, ET PATRIARCHAS INDE
EDUCIT.

Psalm. 67, v. 5, et seq. : Canticē Deo; psalmū dñe nomini ejus, ter facit ei qui ascendit super occasum: Dominus nomen illi... Qui edictū vinclis in fortitudine; similiter eos qui exasperant, qui habitant in seculis... Ascendit in altū, cepisti captivitatem; accipisti dona in hominibus.

Psalm. 106, v. 10 et seq. : Sedentes in tenebris et umbra mortis... eduxit eos de tenebris et umbra mortis; et vincula eorum disrupti... Quia contristit portas aeras, et vices ferrōs confringit... Misit Verbum suum, et sauvat eis, et eripiuit eos de intertinētōs eorum.

Psalm. 141, v. 7, 8 : Intende ad depreciationem meam, quia humiliatus sum nimis. Libera me à persecutib⁹ me, quia confortati sunt super me. Edac de custodiā animam meam ad cōfandūm nomini tuo; me expectant just, donec retributas mihi.

Ecli. c. 24, v. 43 : Penetrabo omnes inferiores partes terræ, et inspiciant omnes dormientes, et illuminabo omnes sperantes in Domino.

Isa. c. 25, v. 7, 8 : Et precipitatib⁹ in monte ista faciem vinculū colligati super omnes populos, et telam quam orditus est super omnes nationes; precipitatib⁹ mortem in sempiternū, et auferit Dominus Deus lacrymā ab omni facie, et opprobrium populi sit auferit de universa terra, quia Dominus locutus est. Et dicit in die illā : Ecce

Deus noster iste, expspectavimus eum, et salvavimus nos; iste Dominus, sustinuimus eum, exsultabimus et letabimur in salutari ejus.

Isa. c. 42, v. 6, 7 : Et dedit te in fadus populi in lucem gentium, ut aperies oculos concorum, et educes ne conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris. — Isa. c. 49, v. 8, 9 : Dedit te in fadus populi, ut suscites terram, et possidēs hereditates dissipatas; ut dices res tuas hīc qui vincit sunt : Exite; et hīc qui in tenebris : Revolanim.

Isa. c. 53, v. 12 : Ideō dispertit ei plurimos, et fortunā dividit spoliū, pro eo quidē tradidit in mortem omnia suā, et cum sceleratu reputatis est.

Ose. c. 6, v. 3, 4 : Vivificabit nos post duos dies; in die tertīa suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus. Scimus, sequimur ut cognoscamus Dominum, quasi dilectionē preparatus est egressus ejus, et veniet quasi imber nobis temporaneus et serotinus terra.

Ose. c. 15, v. 44 : De manu mortis liberabo eos, de morte redimabo eos; et mors tua, ô mors; mors tua eorū, inferne.

Zach. c. 9, v. 11, 12 : Tu quoque in sanguine testimenti tui emisisti vinculos tuos de lacu in quo non est aqua. Convertermiū ad munitionē vincit spē; hodie quoque annūliā duplicita reddam tibi.

Matth. c. 12, v. 39, 40 : Generatio mala et adultera signū querit, et signū non dabatur ei, nisi signū Iona propheta. Sicū cīm fuit Jonas in ventre cītī tribus diebus et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terra tribus diebus et tribus noctibus.

Matth. c. 27, v. 52, 53 : Et monumenta aperta sunt, et multa corpora sanctorum, qui dormierunt, surrexerunt; et exuncti de monumentis, post resurrectionē ejus, venerant in sanctam civitatem, et apparuerunt multis.

Joan. c. 12, v. 32 : Et ego, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum.

Rom. c. 10, v. 6, 7 : Nē dixeris in corde tuo : Quis ascendit in celum? id est Christum deducere; aut : Quis descendit in abyssum? hoc est Christum à mortuis recruxere.

Eph. c. 4, v. 8, 9 : Propter quid dicit : Ascendens in altū, captivā duxit captivitatem; dedit dona hominibus. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia et descendit primum in inferiores partes terræ? qui descendit, ipse est, et qui ascendit super omnes colos, ut impleret omnia.

Col. c. 2, v. 15 : Et expoliatis principatus et potestates, traduxit confidenter, palam triumphantē illos in senectu.

Heb. c. 2, v. 14 : Quia ergo pueri communicerunt carnū et sanguī, et ipse similiter participavit eisdem, ut per mortem destrueret cum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum.

1 Petr. c. 3, v. 18 et seq. : Quia et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro iūnisi, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem

spiritu; in quo et his qui in carcere erant, spiritus veniens prædicavit; qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaret arca.

1 Petr. c. 4, v. 6: Propter hoc enim et mortuis evangelizatio est, ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu.

¶ In Christo Iesu finem habuisse prophetiam, quam e Psalmo 67 huc deponimus, testificatur Paulus in Epistola ad Ephesios, cuius verba quoque recitamus. Iis autem predictum fuisse declarat descendens Iesu in inferiores partes terra, quas inferia loca, et inferos appellanus; ascensus enim in celum, et donorum Spiritus sancti ergoerationem. Atque vaticinio hoc in sicut sententiam abutit haudquaque fuisse ausus, nisi in Messia eventum ejus communici Judeorum consensione expectari scisset. Quod iterum item rimique monui. Itaque priscus Iudei in Schœmum Rabbi, aliusque vetusti monumentum Messiae applicavit isthac incidenti peita: Venient legati ex Egypto. Nos quoque paulo superius in Apostolis et discipulis Christi completa hæc ostendimus: In ecclesiis benedicite Deo Domino de fontibus Israel, et que iis subsecuntur.

2° Ad aliud verò testimonium, ex Isaiae capite 53 peccatum quod atinet, satis jam superba probum totum id Messiam præsumuntare. Hoc verò committit Patriarcharum liberationem ex inferis signari vincimus his argumentis. Dico primum eorum animos qui mortem cingerunt, spolia in codicibus sacris appellari. Jeremias non semel: Sed erit tibi anima tua in spolium. (Jerom. c. 59, v. 18, et c. 45, v. 5.) Meminerimus præterea Isaiae capite 8 nomen hoc Messiae inditum esse: Accelerā spoliū detrahē, festina prædari; suis enim locis à me probatum est ad Messiam istud spectare. Fortes a Messia spoliū quiniam sint docentes Apostolus in Epistola ad Colossenses, cap. 2: Et expolians principatus et potestates traduxit confederates, palam triumphans illos in sonetopis. Potestates appellat et in Epistola ad Ephesios, cap. 6, v. 12: Principes mundi rectores tenebrarum harum, quos Iesu fortis appellaverat. Mortis quoque et ore fortitudine predicator in Cantico, cap. 8: Fortis ut mors dilectio, dura sciat inferns emulatio. Et in Psalmis: Quis est homo qui viret et non videbit mortem, erat animam suam de manu inferi? Ex his colligere primum est spolia illa fortium, qua descendit predicit Iesu, animos esse ex inferis locis a Christo Iesu eductos, et in celum evectos, tunc et animos virorum hominum, laqueis pectoralium et demonium tyrannide exemptos; atque eos etiam qui corpora subière rursum, postquam mortem peritut Christus. Profecto in veteri Iudeorum libro Siphre, et in Gorimari libri Sotah, torquentia hæc ad allegoriam, vorum nullis subiximus rationibus, et quam Aben Ezra refellit: cum nos nostram Scripturam consensu invenimus. Parata ergo nobis est ad explandom Abrabanielum ratio, quia quod bella non gesserit Jesus Domini-

nus, iniuncta hæc in cum quadrate contendit; quasi etiam si similitudina sit; quod haec sùs quidem factum congerionibus scire debuit.

3° De Osee oraculo, quod è capite 15 excerptissimus, tantum hoc dicam, sic illud intelligi et explicari in Bereshith Rabba R. Moses Hadarsai, quemadmodum hic a nobis intelligitur. Quo loco quoniam doctrina de Messia descensus ad inferos et captivorum liberatione, nostra doctrina persimili continetur, utile fuerit totum expovere. Alt R. Josue ben Levi, sì Messia filio Davidis comitatum, abhissè cum Kippod, angelis mortis, gehennæ praefecto, quod ad portas gehennæ pertinet est; captivos autem illis destritos, vixi Messia lumine, summis enim exceptiō latitibus, sperantes futurum, ut ab eo tantis tenebris eximerentur; iuxta hoc effutus Osea: De manu mortis liberato cōs; de morte redimāto cōs; et illud Isaiae, cap. 35, v. 10: Et redempti a Domine converterent, et venient in Sion cum laude et letitiae sempiternæ super caput eorum; gaudium et letitiae obtinebant, et fugiel dolor et genitus; Sion autem paradisum illuc significare. Tunc paulo post ad septem nonnihil appellari gehennam, quorum primi est, orcus, deinde gehenna, patens perditionis; silentium; latum eori; umbra moris; terra inferior. Ex quibus nominibus noscitur quoniam plerasque Scriptura sancta p̄sp̄t interplexerat veteres Iudei.

CAPUT XLII.

JESUS REVIVISCIT.

Psalm. 5, v. 6: Ego dominus, et soporatus sum, et exsurrexi, quia Dominus suscepit me.

Psalm. 15, v. 9 et seq.: Propter hoc latitatum est cor meum, et exsultauit lingua mea; insuper et caro mea requiescat in spacio. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, ne dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vita, adimplies me testimoniū cum vultu tuo; delectationes in dexterā tuā usque in finem.

Psalm. 19, v. 1 et seq.: Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, ne delectaristis inimicos meos super me. Domine Deus meus, clamavi ad te, et sonasti me. Domine, eduxisti a inferno animam meam; saluisti me a descendente in lacum.

Psalm. 40, v. 9 et seq.: Verbum iniquum constituerunt aduersum me. Numquid qui dormit, non adjicit me? dura sciat inferns emulatio. Et in Psalmis: Quis est homo qui viret et non videbit mortem, erat animam suam de manu inferi? Ex his colligere, primum est spolia illa fortium, qua descendit predicit Iesu, animos esse ex inferis locis a Christo Iesu eductos, et in celum evectos, tunc et animos virorum hominum, laqueis pectoralium et demonium tyrannide exemptos; atque eos etiam qui corpora subiere rursum, postquam mortem peritut Christus. Profecto in veteri Iudeorum libro Siphre, et in Gorimari libri Sotah, torquentia hæc ad allegoriam, vorum nullis subiximus rationibus, et quam Aben Ezra refellit: cum nos nostram Scripturam consensu invenimus. Parata ergo nobis est ad explandom Abrabanielum ratio, quia quod bella non gesserit Jesus Domini-

animam meam de manu inferni, cum accepterit me.

Psalm. 55, v. 12, 15: In me sunt, Deus, vola tua, quae reddim laudationes tibi; quoniam eripiuit animam meam de morte, et pedes meos de lapsu.

Psalm. 70, v. 20: Quanquam ostendisti mihi tribulationes multas et malas, et conversus viviſciſti me, et ab oīsis terrarum iterum rediuiſciſti me!

Psalm. 87, v. 5: Extinuisti sum cum descendenteribus in lacum; factus sum sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber.

Psalm. 141, v. 5 et seq.: Circumdederunt me dolores mortuus, et pericula inferni invenierunt me... Converte, anima mea, in regnum tuum, quia Dominus beneficis tibi, quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lapsu.

Psalm. 141, v. 7, 8: Intende ad depreciationem meam, quia humiliatus sum nimis. Libera me à persecutivis me, quia confortauit super me. Edue de custodia animam meam, ad confundendum nomini tuo: me expectant justi, donec retribuas mihi.

Psalm. 141, v. 11, 12: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in regnū tuū. Edue de tribulatione animam meam, et in misericordia disperdes inimicos meos, et perdes onus qui tribulant animam meam.

Isa. c. 25, v. 8: Preceptib⁹ mortem in sempiternum, et auferet Dominus Deum largam⁹ omni facie, et oppribrit populi sui auferet de universa terra, quia Dominus locutus est.

Ose. c. 6, v. 5, 4: Vivificabit nos post duos dies; in die tertii suscitabit nos, et vivemus in consecuta ejus. Scimus, sequiturque, ut cognoscamus Dominum; quasi diuina preparatio est egressus ejus, et veniet quasi imber nobis temporaneo et serotino terra.

Ose. c. 15, v. 14: Ero mors tua, ô mors; mors tuus ero, inferno.

Jon. c. 2, v. 1 et seq.: Et erat Jonas de ventre pisces, et exiit; et dixerunt ei: Quod dixisti? et respondebat ei: Nemo tollit eam à me, sed ego ponio eam à meipso, et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo sumendi eam. Hoc mandatum acceperi a Patre meo.

Jon. c. 10, v. 14 et seq.: Propertea me diligit Pater, quia ego ponio animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego ponio eam à meipso, et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo sumendi eam. Hoc dixi et dixi.

Soph. c. 5, v. 8: Quapropter, respecta me, dicit Dominus, ut die resurrectionis mea in futurum, quia Iudicium meum, ut congregem gentes, ut colligam regna.

Matth. c. 42, v. 39, 40: Qui respondens ait illis: Generatio vestra et adulera signum querit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ. Sicut enim fuit Jonas in ventre certi tritibus diebus et tritibus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terra tritibus diebus et tritibus noctibus.... Cum ergo sciat esse die illi, ubi subletiorum, et foris essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Iudeorum, venit Jesus, et stetit in medio, et dixit eis: Pax vobis. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et labia.

Matth. c. 26, v. 52: Postquam autem resurrexero, procedam vos in Galilæam. Et Marc. c. 14, v. 28: "

Matth. c. 27, v. 52, 53: Et muta corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt; et exentes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem.

Matth. c. 27, v. 62 et seq.: Altera autem die, quæ erat post Pascham, convenerunt principes sacerdotum et pharisei ad Pilatum, dientes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit: adhuc vivens: Post tres dies resurgam. Iude ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium, ne foris veniant discipuli ejus, et fure-

tur eum, et dicant plebi: Surrexit à mortuis; et erit non visimus error propter priorem.

Matth. c. 28, v. 5 et seq.: Respondens autem Angelus dixit mulieribus: Nolite timere, vos; scio enim quid Jésus qui crucifixus est quæritis; non est hic; surrexit enim, sicut dixi. Verite, et vides tecum, ubi posita erat Dominus. Et cito evenerunt discipuli ejus quia surrexerunt, et ecce precedit vos in Galilæam; ita vidi videlicet; ecce prædicti vobis. Et exierunt cito de monumento cum timore et gaudio magno, currentes narrantes discipulis ejus. Et ecce Jesus occurrerunt illis: dicens: Ave. Iles autem accesserunt, et temerari pedes ejus, et adoraverunt eum. Et Marc. c. 16, v. 5 et seq. Luc. c. 24, v. 5 et seq.

Loc. c. 24, v. 45, 46: Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas, et dixit eis: Quoniam sic scriptum est, et sic operabat Christianus pater, et resurgere à mortuis tertia dies.

Joan. c. 2, v. 19 et seq.: Respondit Jesus, et dixit eis: Solvite templum hoc, et in tribus diebus excidio illud. Dicerunt ergo Iudei: Quadragesima et sex annis adiunction est tempus hoc, et tu in tribus diebus excidias illud? Ille autem dicebat de templo corporis sui. Quia ergo resurrexisse à mortuis, recordari sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, et crediderunt Scripturas, et sermonem quem dixit Jesus.

Joan. c. 10, v. 17 et seq.: Propertea me diligit Pater, quia ego ponio animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego ponio eam à meipso, et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo sumendi eam. Hoc mandatum acceperi a Patre meo.

Joan. c. 20, v. 14 et seq.: Hoc cum dixisset, conversus est retrorsum, et videt Jésus stantem, et non selebat quia eis est. Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? quis queris? Illa existimat quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicio milia ubi posuisti eum, et ego eum tottam. Dicit ei Jesus: Maria. Conversa illa dicit ei: Rabboni (quod dicitur, Magister).... Cum ergo sciat esse die illi, ubi subletiorum, et foris essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Iudeorum, venit Jesus, et stetit in medio, et dixit eis: Pax vobis. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et labia.

Act. c. 1, v. 1 et seq.: Primum quidem sermonem feci de omnibus, & Theophilus, quæ corpit Jesus fecerit et docerit, usque in diem quæ precipientis Apostoli per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est; quibus et præbili seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadragesimam apparet eis, et loquens de regno Dei.

Act. c. 1, v. 21: Oportet ergo ex his viris, qui non solum sunt congregati in omni tempore quo intraverunt et exiit inter nos Dominus Jesus, incipiens à baptismo Joannis, usque in diem quæ assumptus est a nobis, tempore resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis. Et Act. c. 4, v. 10; et c. 5, v. 50; et c. 17, v. 5; et c. 8, v. 25; Rom. c. 6, v. 9; et c. 7, v. 4; et c. 8, v. 41, 54; et c. 10, v. 9; et c. 14, v. 9; et c. 1 Cor. c. 6, v. 14; et c. 2. Cor. c. 5, v. 15. Gal. c. 1, v. 1.

Eph. 4, v. 20. Phil. c. 5, v. 40. Col. c. 2, v. 12; et 4 Thess. c. 1, v. 10; et c. 4, v. 15; et 2 Tim. c. 1, v. 10, et c. 2, v. 8; et 1 Petr. c. 1, v. 3, 21; et c. 3, v. 22.

Act. c. 2, v. 24 et seq.: *Quem Deus suscitavit solitatis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. David enim dicit in eum: Providebo Dominum in conspectu meo semper; quoniam a dextris est mihi, ne commovere. Propter hoc letatim est cor meum, et exsultavit lingua mea; insper et caro mea requiescat in sp. Quoniam non dereliquerunt animam meam in inferno, nec dabitis Sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vita, et replebis me jucunditate eum facie tua. Viri fratres, fecit anditer dicens ad vos de Patriarche David, quoniam defunctus est et sepultus, et sepolerum ejus est apud nos usque in hodiernum diem. Propheta igitur cini eset, et scrit quia iure jurando jurasset illi Deus de fructu lumbis ejus sedere super sedem ejus, providens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem. Hunc Iesum resuscitavit Deus; cuius omnes nos testes sumus.*

Act. c. 3, v. 15: *Auctorem veritatis interfecisti, quem Deus suscitavit a mortuis; cuius nos testes sumus.*

Act. c. 4, v. 35: *Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri.*

Act. c. 10, v. 40, 41: *Hunc Deus suscitavit tertiam die, et dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibus praevordinatis a Deo, nobis qui manducavimus et bibimus cum illo, postquam resurrexit a mortuis.*

Act. c. 15, v. 30 et seq.: *Deus verus suscitavit eum a mortuis tertiam die; qui visus est per dies multos his qui simul ascenderint cum eo de Galilea in Ierusalem, qui usque hunc sunt testes ejus ad plebem. Et nos vobis annuntiamus eam, que a patre nostro reprehensio facta est; quoniam hanc Deus adimplivit filii nostris, resuscitans Iesum, sicut et in Psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod autem suscitavit eum a mortuis, amplius jam non reversurum in corruptionem ita dicit: Quia dabo vobis sanctam David fidem. Ideoque et aliis dicit: Non nobis Sanctum tuum videre corruptionem. David enim in sua generatione, cum administrasse voluntati Dei, dormivit, et apposuit est ad patres suos, et vidit corruptionem. Quem vero Deus suscitavit a mortuis, non vidit corruptionem.*

Rom. c. 4, v. 24, 25: *Et proper nos quibus reputabatur credentibus in eum, qui suscitavit Iesum Christianum dominum nostrum a mortuis, qui traditus est proper delicta nostra, et resurrexit proper justificationem nostram.*

1 Cor. c. 15, v. 5 et seq.: *Tradidi enim vobis in primis quod accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas, et quia sepolitus est, et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas: et quia visus est Cepha, et post hoc undecim. Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt. Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus. Novissime*

autem omnium, tanquam abortivo viuis est at mihi..... Si autem resurrexit mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo praedicatio nostra, inanis est et fides vestra: inventur autem et falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus adversis Deum, quod suscitaverit Christum; quem non suscitavit, si mortui non resurgent..... Nam autem Christus resurrexit a mortuis, primitiva dormientium.

1 Petr. c. 3, v. 18 et seq.: *Quia et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro iniquis, ut nos offerat Deo; mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu..... qui est in dexter Dei deglutions mortuorum ut vite eternae horredes efficerentur*

¶ In fronte disputationis hujus, notandum est nihil esse in hac causa, quoniam hebrei Iudei Christiana doctrina invidiosa esse debet, cum populares eorum Iosephus, in celebracione illa de Christo Jesu *περιτίχης*, hec scripsit in libr. Antip. 18, cap. 4: *Post tri- duum enim redivivus ipsi apparuit, cum divini Prophetae hec aliae innumeris prodigia de eo numeriassent. Cunque vetustissimus prateret ac celeberrimus doctor corum et princeps R. Jehuda Haecadosch, in libro R. Abrahami, qui revelans arcana inscribitur, sic disserat: Post triduum verò anima Messiae ad corpus suum revertetur, et exhibet ex illo lapide, in quo erit sepolitus; sicut dictum est Exod. 35, v. 21, 23: Ecce locus est apud me, stabis super petram; cunque transuerit gloria moe, ponam te in fortunam petram. Quibus ex filio Galatini propositis, nunc argumenta adversariorum diluvamus.*

2 Scribit Mattheus, cap. 28, v. 11 et seq., retroverso ad vitam Jesu, et aperto sepolcro, milites custodiendo ei appositos, rem principibus sacerdotum mutuisse; qua accepta, ho habuisse senatum, et de communis sententia subornasse pecunia milites, qui dicenter sibi sopitis et somno oppressis noctu subtrahit fuisse corpus Jesu ab ipsis discipulis; que confessio quoniam fraudi multitudinis esse poterat, utpote stationis desertoribus, si ad prasidem perveniret, culpam et prestaturos sacerdotes promisise; paruisse milites, remque ita in vulgo dissipatam ad illam diem fuisse. Ille aversus Christians confitit argumentum, quis commentarii sui Christi Jesu a morte suscitata historia. At proarsi hebes esse telum hoc et plumbeum ostendit narratio rerum simplex, sed attente perspecta. Mortuum Christi corpus latissimum, monumento novo et in petra exciso illatum, est. Saxum ingens ad ostium monumenti ad voluntum. Et quoniam Christus, dum viveret, de futuro suo post tres dies ad vitam redditur vera quedam jecerat, postulans a Pilato principem sacerdotum et pharisei, ut custodes apponant sepolcro usque ad diem tertium, ne discipuli ipsius subrepto clanculum corpore, vitam eum recipisse fingant, atque ita illudant credulitatem plebis, nefariumque et damnosum errorum in vulgo spargant. Annuit Pilatus: obsignant illi lapidem sepolcro impositum, et custodes addunt,

At die tertio, editus est terre motus ingens, Christo Jesu reviviscente, et Angelus cœlo lapsus revoluto lapide vacui sepolcri ostium patefecit. Quo viso, consternati metu custodes, ac proprie exanimis corrueant. Horum nonnulli in urbem reversi, ad principes sacerdotum de iis rebus retulerunt. Interea vero alii quoque sepolcri patuerunt, sautorumque hominum corpora vita funeta ac sepulta, postquam revixit Christus, rediviva et ipsa Hierosolyma apparuerunt. Hac Mattheus; que, Deo sic disponente, ita contigerunt, ut fulmen ipsi ex sese ab adversariis extorquere, et omnem pertinaciam frangere possit. Nam primum positum est corpus Jesu in sepolcro novo, in quo nondam ullum fuerat conditum. Ne post resurrectionem, inquit Hieronymus, exterius corporibus remittentibus, resurrexisse aliis fingeretur. Pollicitatio Christi de futuro seu ad vitam redditum Iudeorum existavit diligenter ad praecavandas fraudes. Cum ergo sepolcrum obsignarent, custodes apposuerint, medisque omnibus caverint ne frus sibi fieret a Christi discipulis, eidem operā caverunt, ne factum sibi fraudis causari possent, postquam verè Christus reviseret. Qui cum revixerit, minimè jam iis competit de dolo malo actio vel exceptio. Hac enim ita fieri Deum voluit, inquit Chrysostomus, ne quis doctrinam hanc de redditu ad vitam labefactare possit; quam facultatem non alii solim, sed et sibi ipsi preciderent. Quantò enim amplius reservatur (Christi corpus), tantò magis resurrectionis virtus ostenditur. Verbi sunt Hieronymi. Strenue sanè et acutè arguments hec adversus Iudeos urgat Chrysostomus in Matth. cap. 27, quem si quis consulat, opero fructum feret. Neque verò latenter monumento Jesu erupit; magno res agitur apparatus; terra moveatur; caelo descendit Angelus, et orto jam de sepolcro reserat. Ad ea pavore ingenit consonantur custodes: nonnulli etiam rem apud sacerdotes testificantur. Eu testes locupletes, et nulli exceptioni obnoxios. Nec credibile est hanc Mattheum confinxisse; nam quo tempore et scribat, complures supererant portentorum ilorum vel oculati testes, vel auriti. Quis potest prateret Apostolos, viros simplices, rudes, impertos, meticulosos etiam, et ad satellitum adventum, vel ad ancillæ vocem pauli ante trepidantes, tantum ausus esse faciens, ut corpus Christi Jesu subripere, et deceperit custodibus toti Synedrio os sublimaret? Quis credit tantum ipsum superflusso otio ut ingentem lapidem sepolcri ostio appositum amovere, et sularium ac instauri corpori Christi unguenta delubito inlitterentes explicare et disjungere possent, dum proprie erant semisomni satellites, quos vel levissimum murum poterat excitare? Recite Sedulius:

Anne beatu
Corporis ablator, velocius esse putari
Solvere coniectum, quām devectare ligatum,
Cū mora sit farcis contraria?

Quis et a Chrysostomo eleganter tractata sunt. Quis adeo insanisse censeat Apostolos, ut nullo proposito opere pretio fraudem universo hominum generi, sibi-

que ipsi struere vellent, et vitam pro mendacio, cu-
miserant sibi consci, et scilicet religione pacisci ac profondere? Quis fingat sibi tot homines in periculoso adeo flagitium, cujusmodi erat rapio corporis Christi, falsamente de eo redivivo opinionem spargente-
rum conmentum illud de custodum sommo: nam quoniam sotipi homines comprehendere per somnum potuerunt corpus Iesu ab Apostolis fuisse subreptum? Qui id resicerent, quod insciis ipsi et incutis faciem est? Denique quod de redivivi sanctorum corporibus et in urbe visti Mattheum prodidit, est ejusmodi, ut multos extitisse necesse sit portent huic conscientiis ac memoris, cum scriptis mandaretur. Quapropter verisimile non est, pudori sue tam male con-
suisse Mattheum, ut stolidum adeo crassumque configeret mendacium, quod promptum fuisse unicuique refelleret.

Ad stolidam majorum suorum fabulan, stolidorem haec adiucerent Judei recentiores, corpus Christi ab Apostolis futo sublatum, et in proximis locis occulatum, non multo post per pontificem excusato et emissario fuisse reportum. Nam quo id auctore referunt, quod veterum nullus scriptis mandavit? Cur palam spectandum non proposuerant corpus, quo conspecto rumor omnis de redivivo Christo confinisset?

3 Erunt fortassis, qui dicant Apostolos ad sepulcrum cuniculos egisse, suffossumque humo corpus Christi subtraxisse; quā arte facile fuerit custodes fallere. At rejugant Mattheus, cūm ait finxitse pontifices subreptum fuisse corpus Christi dormientibus custodibus: nam si per cuniculos oblatum est, etiam vigilantes custodibus fieri id potuit, neque ad hujusmodi fabilium recurrere necesse fuit. Ex præterea fuerunt angustie temporis, ut per eas ē longinquè agi potuisse cuniculos, tantumque terras egeri, quantum necesse fuit, haudquaque credibile sit. Verum, his omisis, una responsione totum hoc refellitur. Aio enim verò *τοντός* fuisse solum hoc, ipsumque adeo Christi sepolcri in rupe fuisse incisum, vel potius fuisse rupe ipsum ferro excavatum: ita ut per subterraneos meatus penetrare illuc, res fuerit immensi operis et temporis. Quoniam enim discamus ex Josepho, cuniculus perlosum fuisse aliquando Hierosolymitanum solum, puto obsidente urbem Hierode, et deinde Tito, et in seditione Manahem; quod et multo post à Saladino urbem oppugnante factum disiunus ex Abulbagio; et quoniam scriptum reliquerit Philo Senior in Hierosolymæ descriptione, et Aristoteles in libro de Legi Mosaicæ interpretatione, ē fonte templi derivatas fuisse et distributas aquas per subterraneos canales et occultas fistulas; quoniam denique molle ac fossile terrenum fuisse demus in aliquibus Hierosolymæ locis; at neque hujusmodi fuisse Golgotha montis solum, ant horum cui inera sepolcro Christi, certissimum est; nec tantum otii aut audacie fuit Apostolis, ut per duram silicem tam longos agere cuniculos possent; et manifesta in suffosso rupe exti-

tissent furti indicia, que nullà arte, vel humo ingestā, vel infartis lapidibus et cæmentis celari potuissent ab Apostolis, quæque Judæorum príncipes ad patefaciendam fraudem, refossā scrobe, palam hand dubiè fecissent; neque absurdum suam de custodum sopore columnā vulgassent.

4° Sed audiamus contradicentes Salmasium. Ait ille Dominus Jesu sepolcruum, cryptam fuisse in terra excavatum, lapide stratum, et inadiecatum, concremaratum desuper, et foramine in medio fornici aptatum, quod injecto extroscedens lapide clauderetur. Itaque in horto, cui erat dominum monumentum, rupem fuisse negat illam, sed subactum humum, qualem horti esse oportuit. Quo Brocardus monachus catenique recontiores secus narrant, tanquam falsa aut suspecta repudiat; Bellonum affirmare dicens, templum sepulcro Christi impositionis in planu situm esse, non in monte. In quibus sanè turpissime se dat vir apprimo cateropinus litteratus. Nam primum constat Hierosolymam saxonam esse, et rupibus impositam. Testis Strabo, qui Hierosolymorum solum aut esse nequos est invenit. Testis Hieronymus, qui Hierosolymam totius provinciae determinam esse, et saxonis montibus asperari docet. Wilbrandus Oldenburgensis, qui Terram sanctam adiit anno Domini 4211: *Conscendimus, iuxpi, montana Hierusalem, que sunt admodum alta, lapidosa et asperaria; et, quod mirabile est, multum vini, olei et fragenti afferentia.* Testes et peregrinatores universi, quicunque urbem hanc habistratu. In his Bellonius ipsius, eis anchoritatem Salmasius pretendit. Traxis est scrupulosis insidere montibus Hierosolymam, quorum magna pars jam inde à vetustis temporibus hominum labore complata et aquata, et agrestis humo contecta, frugibus ferendis idonea facta sit. Hujusmodi fuisse hortum illum Josephi Arimathaeensis, cujusmodi loca vicina omnia, hand dubium est, saxonum nempe, sed comparata ad aliquantum altitudinem terræ, cultura idoneum. Idcirco *lapidosum et arenosum lectum*, appellat Nonnus Christi sepulcrum. Brocardi vero fideli et diligenti scriptoris, res non fando auditas, sed sibi visas exponens, reliquorumque omnium ipsi suffragantium autoritatem nulli probabilis argumento refutare, quod facit Salmasius, hominis non est satis sequi, resquic ex merito persistans. Nam quid ille dupliciti crypta sepulcro Jesu referunt, id hodieque visitur, et nos ab oculatis testibus et fide dignis plerisque accepimus. Una preciosa est et intima, in qua reconditum fuit Christi corpus; extima altera, et tanquam aditus ad sicut, et vestibulum. Angeli Saculum appellant, quod illuc Angelus revixisse Christum mulieribus nuntiavit. Joannes Phocas in Descriptione sacrorum locorum Palestine, quam anno quinto et octogesimo supra centesimum et millesimum perlustravit: *Caveamus autem, quo dominico corpori scilicet ipsis praebuit, duplex est: et in uno quidem jacet revolutus lapidis; candido marmore circumseptus; in altera parte, versante Boream, lapidis ferre excusis, uno circiter cubito supra pavimenti solum eminet, in*

¶ quo mortuus et natus vixit dator depositus est. Accuriasimam speluncem utrinque, totiusque edificiis desuper extructis descriptionem, formis expressam edidit. Bernardinus Amicus Franciscanus, tractat, Edificie. Terce Sanet, ut non magis de eâ re, quâm de Hierosolyma ipsâ dubitate licet. Scriptor antiquus Itinerarii hierosolymitanus, quem Brocardo opponit, Salmusius, unius quidem cryptâ meminit, ejus nemp in quâ positum est corpus Christi, sed illuc per aliam penetrari non negat; tantum autem quod in cryptâ missum est corpus Christi, ubi corpus eius positum fuit. De situ vero templi sepulcro impositi, quod disputat Salmusius ex testimonio Bellonii, in plano situm esse, non in monte, quid ad rem pertinet, non intelligi; nam quod inde colligit, in rupe incisum non fuisse Christi sepulcherum, minime sequitur. Bellonius strictius se hec causa brevitate fatur attigens. At Bernardinus Amicus, alique sexenti, unius hujuscem templo septis, septerum Christi, cryptasque alias in rupe excavatas, quandoam etiam loca infra templum sollem deprecessat, et ipsum Calvarie montem contuberni referunt, et montem hunc concedunt gradibus octocedent, quorum aliquot in rupe sunt excisi. Cum templum extruxeretur, ad aram addicitione aquandam, partem aliquam Golgotha montis cedidit, ut optime notavit Petrus Vallensis; sed magna tamen ejus pars superest, templi ejusdem ambitum comprehensa. Brocardus, in Descrip. Terrae sancte: « Mons Calvarie, in quo Dominus erutus est, distat a loco sepulcri centum et octo pedibus, et est ascensus a superficie pavimenti Ecclesie, ab hoc loco ubi Christus flagris casus est, descendit per 48 gradus ad locum ubi Helena inventa crucem Domini defossam. » Anonymous ab Afflatio editus, Descriptione Hierosolymorum: « In sinistra matris sancti Sepulcri ascendit gradus quindecim et ingreditur Golgothanum. » Ubi legendum, ni fallor, exinde ea, Epiphanius Hagiotopula scribit illic ascendit gradibus triginta sex; sed tunc fortasse aliis scilicet in Golgotham evadet. Denique Wilibrandus Hamburgensis: « Et sciendum quia mons Calvarie, quod modicus est, ut quidam colliculus, intrâ parietes Ecclesie continuetur. »

Quinetum Salmiasius verba Evangelii manifestò sibi
adversa, sententia sue accommodare tentat. Nam
quod scribit Marcus, monumentum Christi fuisset
λευκωπήτης οὐ κέρας, perperam ad redditum fuisset
a Vulgato interprete: *Quod erit excusio de petrā: vel*
ut alii placet, de rupe. Petram quidem fatetur olm
rupens significasse, à alii medie artis scriptoribus pro
camentito et *λευκωπήτης* lapide usurpatum. Ego vero
sicut vocem hanc, apud autores graecos et latinos,
Evangelistarum autem supposas, pro rupi rite fuisse acce-
ptam. Nec aliam obtinet significacionem apud Evan-
gelistas ipsos, qui sententiam dictionem sursum
certissimis interpres haberi debent. Prudens illius
adjudicatus, quem Christus fundamentum posuisse

iebat ἐπὶ τῷ περίου, super rupem domum extrusisse utique censendus est. Petrum petra, hoc est, rupi immobili comparabat, cum super eum Ecclesiastis suum adificatum se pollicebatur apud Mattheum. e. 27, v. 31. Petras, hoc est, rupe, morente Christo, scissas Evangelista tradidit. Petram ifam, cuius fluens in deserto potasse Israelitas scribit Paulus. 1 Cor. e. 10, v. 4, non cementum et εἰσόδων lapidem fuisse constat. Addit Salmasius dicendum fuisse λειταρχεύοντος τῷ περίου, si excusum intellexisset ex rupe quae inihi fuisse. Si praelitus articulariter certum quid semper nota, rei profecto conficit Mattheus, qui sic habet: οἱ διεργάται ἐπὶ τῷ περίῳ, nam certum quandam petram significari necesse est. Verum nego eam semper esse vim articulis. Cum ait apud Mattheum, cap. 7, Christus deus, de caelo illo adificatore: ὁμοίως καὶ ἀλλιπητήριος, θεὸς φιλέσπερος τῶν οἰκτοῦντος ἐπὶ τῷ περίῳ, an certum aliquam petram intellexit? In parabolâ de seminarie, cum dixit Petrus somnia quadam cecidisse ἐπὶ τῷ περίῳ, num petram quandam tis verbis notatum voluit? Quodcummodum autem non certum quid semper nota additus articulus, ita non incertum quid et indelimitum et ἀπεργάτων notatum semper, cum omittitur. Obvia sunt passim exempla. Sed ut a novo Testamento non discedamus, genealogiam Christi pertinxens Mattheus, cap. 1, v. 2, isdem nominibus indiscriminat, addit et demit articulum: Ἀλέξανδρος ἦραντος τὸν Ιακώβον τὸν Ιακώβον. En iibi Isaci nomen articulo auctum et multatum, cum certa persona eadem nubricope signetur. Mattheus alibi, cap. 1, v. 20, 24, de Gabriele Angelo: Ἀλέξανδρος ἦραντος ἀλέξανδρος. Prætermittit articulum, cum certum quandam Angelum indicet. At paulo post: Εποιεῖσθαι προτρέπειν αὐτῷ ὃ ἔργον Κυριος. Eundem Angelum significans, adjungit articulum. Vilitigat deinde in voce λειταρχεύοντος, quam vulgo fatetur id significare, quod hic significatum volumus, nem̄ lapides ex lapidiaria excedunt, unde λειταρχεύοντος dicuntur lapidaria; item vero negat hoc loco sonare, sed lapides poliro et quadrato ad edificandum; atque hinc λειταρχεύοντος esse dictos, sectores lapidarios, λειταρχεύοντος: itaque αὐτοὺς λειταρχεύοντας λειταρχεύοντος, esse sepulcrum ex lapide secto et polito adificatum, atque idcirco à Lucâ appellari μεταλειταρχεύοντος, quod non alter intelligi et exponi potest, quām lapidibus cessis et quadratis constructum. Nos fatent voces λειταρχεύοντος et λειταρχεύοντος id nonnunquam sonare quod vult Salmasius; cumdem verò intellectum nonnunquam hinc obtinere dicimus, nec aliud sibi velle, quām rupem ferro excavare; et πρᾶξι λειταρχεύοντος non aliud esse, quam monumentum in silice incisum. Quicunque enim silicem cedit et quadrat, sive radiculos suis et lapidiaria inharetent, sive inde excisum et extractum, alibique colloquandis, est λειταρχεύοντος recte dicuntur. Latomi quibus ad parandum sibi monumentum usus ex Josephus Arima-thaeensi in coedenda intus et quadranda rupe vivâ, eadem adhucbimus artem, isdem utebantur λειταρχεύοντος, quibus usi fuissent in coedendo et quadrando lapidiaria aliunde executi, et in cryptâ extrodrustra:

cosque λειταρχεύοντος, idem ut λειταρχεύοντος, merito appellâsses et opus λειταρχεύοντος, idem ut λειταρχεύοντος. Glossa veteris res: λειταρχεύοντος: Lapidarius, qui lapides ex lapidiis eruit et excidit; quod faciendum necessarium fuisti in opere, quoniam Josephi monumentum excavavisti in terra, vel quodnam obiectum secutus, λειταρχεύοντος dici potest. Septuaginta Interpretes vicesimo primo Numerario capite, hebreum illud, in capitulo Pisga, sive, in veritate montis, venturum, ἀεὶ κορυφὴν τοῦ περίου supponit, τοῦ, quoniam mons illi preputrum esset, λειταρχεύοντος, quem namen scalpo excisum a lapidum scapula dixerit. Frustra ergo Luce verba nobis Salmasius obiicit: Est apud Strabonem, lib. 16, Illyrii lynce productam fuisse λειταρχεύοντος templum, verò extuctum fuisse ἡ λαπίδη inde exciso, ἡ τε λειταρχεύοντος. Vides praudam quale fuerit solidus hierosolymitanus, lapidatos videbet, quod non nisi alter excavari posset, quam excisus lapidatus. Videbat altera λειταρχεύοντος dici can fossam, que in rupta fuerat incisa, ut λειταρχεύοντος προπότοις dicti Marcus gallo in petra; neque solus fossam quia lapsi excidit, dici λειταρχεύοντος, sed et lapidum ipsum quid exca- sum dici λειταρχεύοντος. Quid si scilicet fuisse intus quadrata fossa, et aliquantum aquaria, quale fuerat Josephi monumentum, λειταρχεύοντος jure dicta fuisse. Hoc enim λειταρχεύοντος differt à latome, si rem propria inscripta; quod rude est et informe λειταρχεύοντος, latona, verò politus et accuratus; quamquam scriptis confunduntur. Septuaginta Interpretes, λειταρχεύοντος, λειταρχεύοντος, locis dixerunt, quod eum Palestina multis locis esse λειταρχεύοντος, in silice excendente erant cisterne. Nonnumquam etiam diectione λειταρχεύοντος sunt: φράσις λειταρχεύοντος, petrum in rupi incidentem, λειταρχεύοντος λειταρχεύοντος, λειτerna excavata, quas non excavasti. Sic igitur intelligendum illud Marcii: λειταρχεύοντος περίου, ac si λειταρχεύοντος dixisset, excavatum incisum. Sed quid accipiuntur voculas, cum ex rebu- spacio. Epis. Evangelistæ sententia spectari possit. Ceterum est locum in quo excisum est monumentum Christi saxosum fuisse, ut non alter quam ferro excavatis sit. Ilicibus perfidi potuerit. Visuntur hodieque in eodem loco saxis viva pleriae, sive radicibus herentia. Obseruavit Petrus Valentius bases columnarum complu- rum templi, proximorum adiecere cui sepulcrum inest, vivo lapide constare, non aliunde importatus sed adveniens. Saxum existet in scaeno Angeli maliu, et rupi sine conjunctum. Crypte in vicinis locis saxo incise cernuntur plurime; velut illi in quia septuaginta Arimatheus Josephum et Nicodemum; at que alio etiam, in quas recipere se consueverunt peregrinantes plerique ex Orientis partibus illi con-fuentes. Totum donumque templum rupi inedificatum est. Ac de sepiore scriptores testificantur universi qui viderint. Adamianus Scotus, qui ex narrationibus Arculphi, galli episcopi, ex Palestina aliquis Ori-en-tis locis reducens, librum concesserat de locis Terræ sanctæ, monumentum Christi petrâ excisum fuisse scripsit. Ut ex ipso Bedam in Ecclesiastis Historia Anglorum, vixit anterior Arimatheus illa et Adonis.

nanus circiter annum sexcentesimum nonagesimum, Justiniani junioris temporibus. Ac interior quidem crypta, in quam conditum fuerat corpus Christi, tota viva silice insculpta est; extima vero, quam vocant, sacellum Angelorum, partim in silex incisa, partim cesis et extractus constat lapidibus. Sectili marmore obducta hodie hac rupes est, sed per rimas tamen aliquas oculis digitique ad silicem natum aditus datur. Tota etiam in iudeo patebat. Brocardi avo, nullo marmore contecta. ¶ Sepulcra, inquit, sepulcrorum Domini continens, habet in longum aliquot pedes, foris quidem ex marmore tecta, iulus verò adhuc nuda conspectur, e sic tempore pauperis fuit. ¶ Sectura quoque, scalpulae vestigia observaverunt Arcophilus, quemadmodum ex Adamanno refert Beda. Lapidem, cui sacramentum Christi Domini corpus fuit impositum, licet marmore obseptum, in tribus locis patuisse tactui et oculis peregrinorum affirmat Willibrordus Oldenburiensis. Atque haec vetustiorum scriptorum testimoniis consentunt. Nonnus in interpretatione Evangelii secundum Joannem :

*Erat autem in vicino horto
Sepulcrum è rudi silice excavato,
Totum insculptum, recens fabricatum.*

Hieronymus : « Unde et in monumento novo, quod excusum fuerat in petra, conditum est, ne si ex multis lapidibus adficiendum esset, suffosus tunuli fundamentis, ablatus furore diceretur. Quod autem in sepulcro ponendum esset, Prophete testimonium est dicentes : *Hic habitat in excelso speluncam petra fortissima.* Statimque post duas versiculos sequitur : *Regem cum gloria videtis.* Haec Salmasii opinionem funditus subvertunt; nam sepulcri Christi formam ignorare non poterat Hieronymus, Bethlehemi habitans, frequenter illuc et ad alia Terra sancta loca peregrinationes tunc suscipi solitas, docet ipse in Epitaphio Pauke : Ingressa, inquit, sepulcrum resurrectionis, osculabatur lapidem quem ab ostio monumenti amoverat Angelus, et ipsum corporis locum, in quo Dominus jacuerat, quasi sitiens desideratas aquas, fideli ore lambebat. »

Nec mirum vivo silice incisum fuisse Christi sepulcrum, cum sepulcra hujusmodi plurima Hierosolyma et in vicinis locis cernere lecata. Talia sunt sepulcra que regum Iuda dicuntur, magnifici et vera regi operis ac sumptu. Talia et sepulcra iudicium Israel, et illa Propheta. Tale et sepulcra quod sancte Virginis Marie fuisse fertur, et illa Absalom, et Josaphat, et his proximum sepulcru Zacharia, aliaque multa in vicinia posita. Sed et clare id ipsum demonstrat Isaías, cum ait, cap. 22, v. 10 : *Quia excidisti illi hic sepulcrum, excidisti in celso memoriale diligenter, in petra tabernacula tibi.* Atque hujusmodi sepulcra, quoniam nec incendio olinox sunt, nec ruinis, in magnam integram servant temporis diuturnitatem; adeo ut haec que commemoravi, a vetustissimis temporibus excisa esse dubitare nemo possit; ac illud presertim quod Christi Jesu dicitur, verò ipsius fuisse probat, prae situm descriptioni Evangelistarum consentaneum,

neum, constans per omnes retro extates, ad hoc usque tempus, scriptorum ac peregrinatorum testificatio. Unde Salmasii confidentiam satis mirari non possum, qui tantum ~~προστέλλει~~ sua tribuit, ut et clara Evangelistarum verba, et auctorum veterum ac recentiorum testimonia, ipsisque ~~ανθρώποις~~ fidem pra ea contempserit.

5° Tertium argumentum adversarii suppeditan de cantata à veteribus historie de divinis, ut credidere, quibusdam viris, quos ad vitam redisse, vel stolidi sibi persuasi superstitio, vel mentienti licentia confixit. Tales, Aristeas Proconnesius, Cleomedes Astyaleensis, Hermonitus Clazomenius, Epimenides, Ex Harmoni filius, Romulus, Apollonus Tyaneus, aliique quos, ad elevandam reviviscentis Christi admirabilitatem Christianis Celsus opposuit. Horum nonnullos, aliquos preterea compilares, qui etiam revixisse dicti sunt, toto capite celestes, plures, qui quo rum plerique mortui falso creditur fuerant, cum morbi velumenta examinati tantum essent. Multos etiam, qui à morte ad vitam fecerunt fuisse dicuntur, recenset Enæas Gazeus in Theophrasto, sed ex medius fere mythologorum quisquiliis petitos, velut Glaucon à Polydrio, Hippolytum ab Esculapio, Alcestis ad Herculem; que ut per Iudicum sunt conficta, ita seriam responsum non postulant. De reliquis pressius agamus, et precipua latus generis exempla spectemus.

6° Aristeam Proconnesum ferunt animam pro libitu posuisse, et resumpsisse. Addit Plinius, lib. 7, cap. 52, visionem eam ex ore ipsius evolante coru effigie. Scripti Herodotus, lib. 5, c. 14, 15, narravit sibi fuisse in Proconneso et Cyzici, cùm Aristeas quandam in fullois officia decessisset, significasse id continuo fullorem Aristeas propinquus, reque per urbem vulgariter adveniret quendam nuntiantem, visionem sibi Aristeam Cyzici, vel, ut vuli Plutarchus, in via quæ tendit Crotonem, secumque congressum; adcurrentes postea in officiis fullois propinquos Aristeas, neque vivum eum, neque mortuum vidisse; post septimum deinde annum, cùm in Proconnesum comparvisset, carmen sumum de Arimaspeis elucubrasset, ac rursus deinde evanuisse. Dicuntur se quoque Metaponti ait Herodotus, Aristeam Metapontinus aliquando videndum se dedisse, et aram Apollini jussisse extriu, sibique statuam juxta ponit, quid ad eos solos ex omnibus Italiorum adisset Apollo, se tam comite, non utique Aristeas, sed corvi specie; que viso perterritos Metapontinos misisse Delphos oraculo Phœbo sciscitatum, quid opus factu esset; ac juxta Pythiae demum responsum Aristeas jussis paruisse. Hoc autem ducentis et quadragesimam annis evanisse, postquam in Proconneso demum evanisset Aristeas, subducens temporum rationibus Herodotus suspicatur. Adiectus ad superiora Enæas Gazeus, Metapontinos tempore ad hoc communia sacrificia Apollini et Aristeas, tanquam diis fecisse. De Cyzicenis et Metapontiis sicut Apollonis Dyscolus; et in Sicilia vissim esse Aristeam litteras docentem tradit, quā horā in Proconneso mortuus est; cūmque sepius illuc apparisset, aram ipsi erexitur Siccios, et

tanquam heroi sacrificasse. Quā fabulosa sit haec narratio, suo more demonstravit Origenes in libris contraria Celsum. Nos diversam insistimus viam, et alia falsitatis argumenta proferos. Nam priūm multum inesse constat discrepantia iis quos de Aristeā tradiunt. Vixisse eum docet Suidas Croesi et Cyri temporibus; at a quibusdam Homerī magister fuisse perhibetur, ut testantur Strabo et Eustathius. Ante illum quidem scriptis asseverat Tatianus. Eundem ali fuisse tradunt ac alterum hunc Aristeum, poetarum carminibus celebrem, Apollinis et Cyrenes filium, melifici, coagulationis lactis, olivarumque culturae inventorem, Autonoë, Cadmi filie, maritum, Acteonis patrem. Hunc enim à Siculis pro Deo habitu tradit Dioldorus Siculus, quod Aristeas Proconnesio tribuit Apollonius Dyscolus. Hic Apollinis filius fuit; Apollo etiam à Pindaro dictus, 68, 9, νέαρος quoque ab illo et Apollonio Rhodio, quod unum est ex Apollinis cognominibus; Proconnesius Apollinis comes fuit, et communibus cum Apollini victimis apud Metapontinos placatus, statuus proprie Apollinis aram habuit. Atque hic obiter genuinam Pandari sententiam adversus Scholiasten tuebatur: nam quod de Aristeo ait ille : *Et faciem ilium immortalē Jovem et Apollinem;* sic explicat Interpres : *Et ilium faciem immortalē, ut Jovem et Apollinem.* Atqui non immortalis solum, ut Jupiter et Apollo, sed Jupiter etiam ipse et Apollo habitus est. Athenagoras in legatione Christianis : *Cei Aristeum cundem a Jovem et Apollinem existimantes.* Scrutus Aristeum dicit ab Iesodo Apollinem pastoralem, hoc est νέαρος appellari. Idem quoque discas ex Scholiis Apolloni Rhodii. Sed ad rem : Aristeum Apollinis filium, post perlustratum magnam orbis partem, ex hominum oculis subito evanuisse scribit Dioldorus Siculus; quod de Proconnesio quoque Aristeā proditum est. Vides multa utrique communia, ut unis res ad res alterius fuisse expressas appareat. Igūt enim cum de Aristeo illo priore narrantur, merè fabulosa esse constet, idea de Proconnesi rebus censendum est. Italicum community ea esse, ethniciorum condatores prædicent, Plinius, Plutarchus, Iamblicus, Gellius. At Strabo prestigiosi homines delusissi censent Aristeam, ut qua non faciebat, facere videbatur. Haud quaque mortuum fuisse, sed mortuus similem inter suos jacuisse sentit Maximus Tyrus, Dissert. 28 : *Ecce corpus, spiritum quidem ducens, sed tenum, et ut morti proximum esse videbatur.* Querit Joannes Tzetzes, equis, cùm Metaponti revixit Aristeas, testificari potuit eum esse, qui antē ducentos et quadragesimam annos in Proconneso vixerat. Nisi forte Apollinus Pythium fidejussionem dent, quorum spūs nos tanti est auctoritas, quanti apud viros non incepit credulos esse debet. A Pythagoreis confitit haec esse auctore Iamblico docuit Heinsius. Philosophorum omnium dedicatissimi hi fore ~~προστέλλει~~, ut piuers et anus credulitate, poetas fingendi audacia superarint. Pleni sunt eorum libri monstrosi ejusmodi narrationibus, quorum nonnullas recenset Heinsius. Aristeas præterea fabulam commentos esse mihi persuadent loca in qui-

bis apparuisse dicuntur. Metapontum et Croton, Pythagoreorum philosophorum sedes. Occasionem autem figurati sumpsisse eos conjicio ex propositione quam poemati suo de Arimaspea Aristeas prefixerat, vel quisque Aristeas id supposedit. Falsa enim et supposita fuisse Arimaspea haec, multis sui aetate, sibique adeo persuasum fuisse mones Dionysius Halicanassus. Et vero jam à vetustissimis temporibus scriptis supponuntur, et antiquis inscribentur nominibus, velut Cadmī Milesiā historia, teste codēm Dionysio. Onomacritus quoque poemata sua splendidio Orphæ nomine decoravit, eaque tradiat ab Orpho doctrina referit. Crater Zopyri Heraclotea Orphoe quoque adscriptus est; adscriptus eidem descensus ad inferos Prodigī Samī, vel juxta Epigenem, Ceropis Pythagorei; quedam et à Pythagorei ei adscripta sunt, ut narrabat Ion Chius in Tigrannim; adscriptus ei et Peplus, et Physica Brontini Metaponti, Pythagorei philosophi, Theanis mariti. Haec alia quoque huius argumenti Clemens Alexandrinus, et Suidas commemorant, quorum plerique à Pythagoreis conficta sunt; unde scias, quād ab aliis alienis nominibus inscribendos, et ad omne mendaciorum genus cūdendum prolixies fuerint hujus sectae homines. Igūt Aristeas Proconnesi nomina Arimaspea scripta fuerint, in quibus poeta, quicunque tandem illi fuit, sub Aristeas personā, Phœbo se correptum Isedonias, et Arimaspos, aliquos populos adisse dicebat. ¶ Aristeas, inquit Herodotus, Castrubii filius, vir Proconnesius, cūm scriberet versus, narravit se advisse à Isedonias, cūm Phœbo esset agitatus. ¶ Frequens hoc est apud poetas. Sic Horatius Phœbi cithara exstatim, et amabilis insania delusum per lucos errans se ait (Horat. Carm. lib. 3, Od. 4). Idem alibi, Od. 19 :

*Quō me, Bacche, rapis tu
Plenū? quae in nemora, aut quos agor in specus,
Velox mente novā?*

Musarum amore instinctus per avia Parnassi raptari se cantum Lucretius et Virgilius. ~~Αἰδηρόποτον οἰστρον~~ appellat auctor Argonauticorum, quae Orphæ nomen præferunt. Dionysius Periegetes Caspium mare descriputus, non id quidem se vidisse fatur :

*Sed me Musarum impellit animus, que possuit
Sine erratione ingentes mari tractus emetit,
Et montes, et continentem, et aetherum astrorum
curriculum.*

Simile quippe prefatus fuerat Aristeas ille : quod ~~ἀιδηρόποτον~~, et poetico more dictum, ~~καὶ τὴν λέγων~~ interpretati sunt Pythagorei, atque inde πλάνη λέγω (sic appellat Tzetzes) καὶ φυγεμοδούσης contexteurunt. Conjecturam nostram penitus confirmat maximus Tyrus : scribit enim Aristeas philosophum, cūm parvum fidei inter suos meruisset, quid esset ~~προστέλλει~~, finisse animam suam, relicto corpore, sublimem evolasse, et ex aethero universas orbis perlustrasse gentes, carumque ritus, et totam naturę didicisse historiam, coelumque ipsum cognovisse. Tam subjungit Maximus, plus hæc arte fidei consecutum esse Ari-

steam, quam Xenagoram, aut Xemaphanem, rerum naturam simplicius exprimitur: « Nee enim sat, inquit, novarent homines peregrinatione animas, nec quibus illis oculis singula geripicet; sed perscrutari habebant animae reip's peregrinandam esse, si de singulis vere proutqu' velle. » Alibi etiam docet, quia sit peregrinatio illa anima, et sejunctio à corpore, contemplatio nimurum, quam à reluis inducta corporeus ad veritatis cogitationem mens institut. Multiplici igitur mendacio obliterat sunt, que de Aristote Proconcio narratur. Falsum est Aristote Arimaspeis scripsisse. Quia in Arimaspeis scripta erant, gererant nescie et nuge persone. Quae in Arimaspeis poetico more et *scacchographica* fuerant, serperam expedita sunt *acc. 150*. Quae de prisco Aristotle, Cadmi genero, Apollinis et Cyrenes filo, dicta sunt, eorum plerique Aristotle Proconcio sunt adscripti. Atque haec ipsa denique, que de veteri illo Aristotle legimus, poetarum fragmenta sunt et fabulae. Quibus cognitis, quisquam erit tam superius stoliditas, ut veteri huic nomine de Aristotle credimus ad vitam credulam preberet velit?

7° Nihil veriora sunt qua Cleomedes Astypalensis perliberunt. Ferunt enim pugilato Ieum quendam interfecisse; verum cùm ab Hellanopidis vicie premio fraudatus esset, mentis impotens esse factum; tūm reverus deinde Astypalensem, introisse in litterarium ludum, in quo pueri complures instituebant; convulsione columnā, que fortius adūcī culmen sustinebat, labefecisse domum, et pueros oppressisse; tum permotos injuria Astypalenses hominem lapidibus esse insectatos; ipsum verbū in Minerive configuisse templum, et in arcā fortē illi repertum sese conclusisse, cuius operculum aperte cum dī frustarum tentassent cives, arcā regresisse tandem, nec intus Cleomedem vel vitum vel mortuus apparisse, consultoque super eo portente oracula, iussisse sacrificia Cleomedi heroum postremo fieri. Unam hanc esse ē commentarii Graecorum fabelis, non Origenes modò adversus Celsum, sed Plutarctus quoque in Romulo asseverat; qui et adit, non minoris esse vicerat terram celo misere, hoc est, fōmen hominem in deos referre, quā virtuti divinitatem detrahere. Lepide quoque putidum fragmentum deiderit Oenanius apud Eusebium; ut taceam prodiisse isthac ex Samonis histori.

8° Anilis quoque de Hermetimo Clazomenio fabula jactatur, solitam ipsius animam corpore excedere, et longè dilōne evagari; que in remoti locis fierent explorare, et in corpus reversam palū mutari; futurorum etiam assequi notiam, dum erat extrā corpus, et sicciates, terra motus, aliasque calamitates predicere; quod corpus animā defectum, de legitimi uxoris nati ipsius inimici, sic tanquam mortuum cremerunt; redūtemque animam, nec tecum quo reiperetur habentem, nunquam postea reversuram evolasse; Clazomenios verò religiose tactos faciem ipsi excitasse, quā mulieribus ingredi nefas esset. Pro fabula merā id habent Lucianus et Apollonius Dysco-

lus, quāvis ethici; ut de Tertulliano et Origene

luis, Plinius verò Hermetini corpus, non plane mortuum, sed remanente jacuisse tradidit.

9° Quod de diuturno illo Epimenide Cretensis somno memoratur, solum est ex eburiae porta. Narrant enim res à autre missura, cum meridiani astis vitandi causa declinasset de via, et in antro recubasset, per annos pīs quam quinquaginta sopitum jacuisse; ac tandem exerguefactum reddisse domum, ignotus omnes offendisse, ignotus ipsum omnibus, præterquam minori fratri, ex quo rerum que gererentur notitiam habuit; deinde vero intra tot dies semem esse factum, quod amos obdormirent; atque hinc pōr̄ magnum eis fuisse inter Graecas celebritatē, et charon dīs esse habitum, ita ut post mortem sacrificiū ipsum Cretenses, hanc secundū ac deum, prosequerentur. Magnum esse horum fabulosatatem testem dabo. Plinius, et Diogenem Laertium, qui negare quendam scribit dormisse ipsum tot annis, sed expstantem rei herculei vīcās; Maximum quoque Tyrium dabo, qui fabulan hanc ab Epimenide confitam esse putat, ut vitam humānam diuturno sonno similem esse doceret. Id tamen contentum causa fuisse puto, cum animam ad libitum emisse et revocasse dictus sit a Hesychio Milesio et Suidā. Quāquam Diogenes Laertius auctor est, id ipsum de se facta se, sibique arrogasse.

10° At mulieri illi, que per septem, vel juxta alios, per triginta dies cūn. *acc. 200* jacisset, ad vitam revocata est, nihil praeter naturam contigit. Hysterico morbo laborantes feminæ simillimas obnoxias sunt affectibus. Quid si moribunda parti medicamentis succurratur, spiritus reddit, et revivise videtur, que nec obierant. Plinius in eo capite, quo dīs his disserit quā elati revixerint, in eam quam dixi causam confer multieris hujus casum, que obesse creditur, vīc restituenda est. Calens in libro *acc. 200* *acc. 200*, jacisset, a mortuis vīc hoc solo dispergantem, quod medice corporis partes aliquantum caloris retinere videbantur, et magnum inter medie temporum illorum concentratatione fuisse addit ex Heraclide, existimat penitus fuisse; tunc deinde ostendit mulieres nonnūquā moribūs uteri ita esse affecta, ut vīx a mortuis inter noscī possint. Catēter Diogenes Laertius indicat mulierem illam Empedoclem ope sanitatem recipuisse, et magnam hunc gloriam et medice titulum fuisse consecutum; rei autem historian Pausaniae Geon subinde narrasse Empedoclem, aqua a Pausania fuisse relatā in litteris. Multo post deinde librum super eodem argumento conscripsit Heraclitus Ponticus.

11° Legitur apud Patoren libro decimo de Republica, Erem quemdam, genere Pamphylium, Harmonii filium (perperam eam legiū vulgo, *acc. 200* *acc. 200*, cūm legi debat, *acc. 200* hoc est, *Eris*, qui Harmoni filia fuit, ut in Plutarchi Symposiaci, et ex Aene Gazei Theophrasto cognoscitur), eam in bellū cecidisset, et post decimū dies cum aliis cadaveribus iam tabefactis fuisse sublatas, corpore integrō

essi repertum. Post bidūm deinde rogo impositum revixisse, et que sibi visa essent apud inferos commemorasse. Quid ex hac narratione colligi possit, facilē perspicet qui totam perlegit, adeo profane vanitatis plena est. Sirones illi, et Parcas Necessitatis filias reperias, atque similia mythologorum deliria. Itaque Plato, quidquid hujus est, *mythum et apagogum* appellat. A multis irrisam hanc historiam dolebat Cicero, ut refert Macrobius, qui à Platone hoc omnī confitemt non pronuntiat, sed innī vi- sum fuisse Erem vitam effundere, animamque reci- pere, quam reverā non amiserat. Ancor est etiam Augustinus, sub finem operis de Civitate Dei, lib. 22, cap. 28, hanc Platonis historiam sic tollit: Tullium in libris de Republica, ut cum fuisse potius, quoniam id verum esset, afferat dicere potius. Nec dubitabat Plutarctus fabulan eam appellare, unde allegorius sensus sit expromendus; Erem enim, Harmonii filium, de animaliorum statu dissecentem fuisse introductum, ut doceremur animos secundum Harmoniam generari, et adjungi corporibus, a quibus digressos in aerem se conferre, ut denū nascantur.

12° Quārū verū puelas ad vitam revocare vius est Apollonius Tyaneus, cum animi passam esse deliquium, existimat penitus non fuisse, ipse rei narrator talis indicat Philostratus: *acc. 200* *acc. 200*, inquit, obiisse videbatur. Deinde: *Puelam excitavit ex hac morte quam videbatur appetisse.* Tum subnecit: *Sive sentinentia anima in eā repperit, quae medicos latuerit (sunt enim tunc exiguū rōrem de celo ecclīsio, ille vero halitum ore emissio), sive animal exsim- citat repperit et recreaverit, difficultis est rē cogniti, non nisi solū, sed et his qui aderant. Adeo scitūm hōe portentum ex vīc Christi Jesu mirabilis esse confutum, cūm Jairi archisynagogi filiam, et videt Nāmītanī filium ad vitam redire jussit. Ut autem vīcundo figurae acquirunt, quod ab hæsiante et in- certo Philostrato incautum prodītum, id confidenter Vo- pūscis asseverat. Verū vel coactuorum, vel pro- viñē sequentiū scitatis scriptorū notiū tantū memini- mīraeū; quibus tamen non prodigia solū, sed insolites etiam quoslibet eventus superstitiosi colligere posst. Legatus Eusebii libellus adversus Hieroclem, in quo fabulan hanc, ut alius Philostrati plerasque, argumentis obtivit. Piores superiorum istarum consi- milis proferunt histori, sed ferū commentatīce ac false; quod aperte predicit Plinius, aperte etiam Plutarctus, cūm yanitatem patefecit fatue illius Romanorum opinio, quam de Romuli rapto in eolum temere suscepserit.*

Dominus tamen vitam recipisse pleroso, quod et sepī factū esse sacra nos littere docent, nihil hōe certe ad Christianum Jesum, qui ita revixit, ut jam amplius morti non sit obnoxius; aliū vīc ita morte exempli sunt ut vitam iterum amiserint. Unde in irri- tum cadunt, quocumque inde adversos reditum Chri- sti ad vitam Celsum procedunt.

Fabula hanc in libro decimo de Republica Patoren.

13° Tamen vitam recipisse pleroso, quod et sepī factū

Gen. c. 3, v. 15: *Inimicilas ponam inter te et muli- rem, et semen tuum et semen illius; ipsa conteret caput tuum, et tu insidaberis calcaneo illius.*

Isa. c. 1, v. 18: *Si fuerint peccata vestra ut coccum, quasi nix dealabuntur; et si fuerint rubra quasi vermīcula, velut lana alba erunt.*

Isa. c. 4, v. 5, 4: *Et erit: Omnis qui relictus fuerit in Sion, et residuus in Jerusalem, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in Jerusalem; si aliterit Dominus sordes filiarum Sion, et sanguinen Jeru- salim laverit de medio eius in spiritu iudicii, et spiritu ar- doris.*

Isa. c. 23, v. 7: *Et præcipitabit in monte isto faciem vinculū colligati super omnes populos, et telum quam or- ditus est super omnes nationes. Præcipitabit mortem in semperlū, et auferet Dominus Deus lacryman ab omni facie, et opprobrium populi sui auferet de universā terra, quia Domina locutus est.*

Isa. c. 27, v. 9: *Idcirco super hoc dimittetur iniqtitas domui Jacob; et isti omnis fructus, ut auferatur pec- catū eius, cūm posuerit omnes lapides altaris, sicut la- pidis cineras allios, non stabunt luci et dethra.*

Isa. c. 42, v. 6: *Ego Dominus vocavi te in justitiam, et apprehendi manum tuam, et seruvi te. Et dedi te in fo- dus populi, in lacum gentium, ut aperies oculos caco- rum, et educes de confusionē vincutum, de domo car- ceris solentes in tenebris.*

Isa. c. 45, v. 24, 25: *Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis; prebutisti mihi laborem in iniqtitudinibus tuis. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniqtitates tuas propter me, et peccatorum tuorum non recor- dabor.*

Isa. c. 44, v. 22: *Delevi ut nubem iniqtitates tuas, et quasi nebula peccata tua.*

Isa. c. 49, v. 8, 9: *Hoc dicit Dominus: In tempore placto exaudivi te, et in die salutis auxiliū tuum sum tu; et seruvi te, et dedi te in foetus populi, ut suscitares terram, et possidores hereditates dissipatas, ut dice- res his qui vincit sunt: Existe; et his qui in tenebris: Re- velamini.*

Isa. c. 52, v. 15: *Iste asperget gentes mullos*

Isa. c. 55, v. 11: *In scientiā suā justificabit ipse justus servus meus mullos.*

Isa. c. 61, v. 4 et seq.: *Spiritus Domini super me, et quid uinxerit Dominus me; ad ammantūm man- suets misit me, ut medere contritis corde, et predicare captiuū indulgentiam, et clausis apertōnem; ut praedicare anum placabilem Domino, et diem ultimū Deo nostro.*

Ierom. c. 51, v. 51 et seq.: *Ecco dies venient, dicit Dominus, et feriam domū Israel et domū Iuda foedus novum... omnes enim cognoscet me à minimo eorum usque ad maximū, ait Dominus, quia propitiabor ini- quitati eorum, et peccati eorum non memorabor an-*

pliis.

Ierom. c. 55, v. 6 et seq.: *Ecco ego obducam eis ci- catricem, et sanitatem, et curabo eos, et revelabo illis*